

EL TELÈGRAF ÒPTIC AL COLLSACABRA

Petita ressenya històrica del telègraf òptic

Durant la primera meitat del segle XIX estan en crisi les velles estructures feudals del model d'estat de l'antic règim i comença la transició cap a un nou model d'estat liberal. En la construcció del nou estat, que administrativament recull tot un seguit de canvis del segle XVIII, eren absolutament imprescindibles unes comunicacions ràpides que articuessin el país i ajudessin a consolidar el nou estat liberal en tot el territori. Per això, a mitjan segle XIX s'engega una ambiciosa millora en la xarxa de carreteres i la construcció d'una xarxa de telegrafia òptica, formada, en realitat, per dues xarxes independents, una civil i una altra militar, més extensa.

A Catalunya, la Guerra dels Matiners (1847-1849) va accelerar la instal·lació d'aquesta xarxa davant la guerra d'escamot practicada per les tropes carlines i va formar una malla que va abastar la major part del seu territori. El conjunt de la xarxa militar a Catalunya va continuar en funcionament fins a la tardana data de 1862, convertint-se en l'entramat de telegrafia òptica de més durada a Espanya. Quan a mitjan segle es comença a construir la xarxa

de telegrafia òptica militar, ja se sabia que des dels seus inicis estava desfasada. No obstant això, la situació política i social d'Espanya que va dur a l'enfrontament dels partidaris de l'un i l'altre model d'estat en les guerres civils del XIX, no permetia la instal·lació d'una xarxa de telegrafia elèctrica, molt més vulnerable que l'òptica. La telegrafia òptica, a pesar de les interrupcions que es produïen per la boira, va resultar molt més segura que l'elèctrica que quedava anul·lada amb només tallar el fil. Per això, els enginyers militars, que amb tota certesa coneixien l'existència i les proves que s'estaven realitzant a Europa amb el telègraf elèctric, van optar per la telegrafia òptica en moments de conflicte.

El telègraf òptic va contribuir a la construcció de l'estat, que amb una vocació centralitzadora i de control governamental necessitava que les seves decisions es complissin el més ràpidament possible. La xarxa civil va tenir un ús restringit a les autoritats civils i militars i no era en cap moment obert a la societat civil. En la majoria dels casos la seva funció era militar o de transmissió de missatges relacionats amb l'ordre públic, particularment en el cas de Catalunya amb un gran moviment de tropes carlines en el seu territori. La telegrafia òptica es trobava més pròxima als mitjans de transmissió d'informació tradicionals que als moderns, sorgits sobre la base de les noves teories científiques que, desenvolupades a mitjan segle XIX, trobaven aviat una ràpida aplicació tecnològica: el telègraf elèctric que revolucionarà el món de les comunicacions, escurçant distàncies i temps, apropant les nacions i els homes.

Parts i usos del telègraf òptic

El telègraf òptic constitueix una versió molt millorada dels primitius i senzills senyals de fum utilitzats per a la comunicació a distància. Aquest sistema permetia l'enviament d'un gran nombre de textos i missatges preesta-

La vall d'en Bas des de la torre del Coll situada al puig d'Afra. Foto: Rafael Sevilla

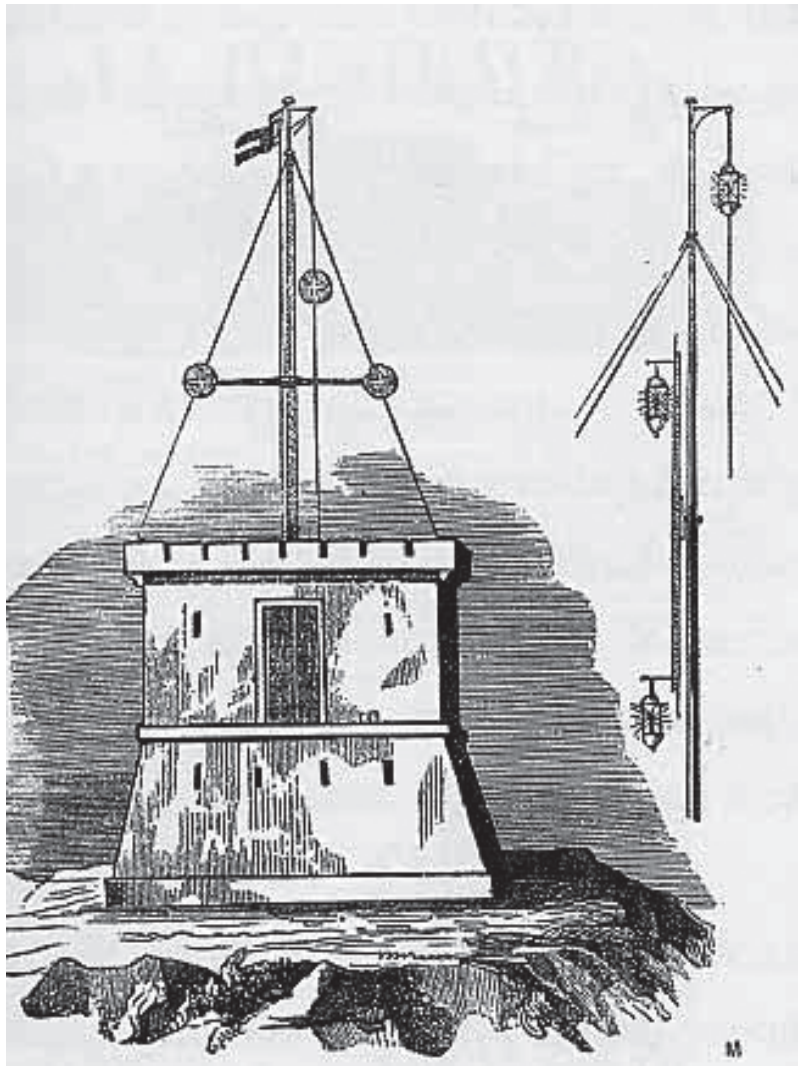

blerts a una certa velocitat. El sistema que va adoptar la xarxa militar corresponia al model projectat per Mathé i consistia en tres discos que es movien al voltant d'un pal vertical, situat a dalt de la torre i operat des de l'interior per mitjà d'uns mecanismes. De nit, els tres discos es substituïen per tres llums. Tots els missatges es transmetien xifrats i els operadors de les torres desconeixien el seu contingut.

Per raons de visibilitat les torres de telegrafia òptica se situaven a uns 10 km de mitjana. També, per facilitar-ne l'ús i el manteniment, sempre que es podia eren en pobles on els aparells solien ocupar la part superior dels campanars d'algunes esglésies o bé torres d'antics castells. En indrets deshabitats només es situaven les torres estrictament necessàries per a l'enllaç entre punts sense visibilitat, però triant sempre llocs de fàcil accés i/o seguint vies de comunicació.

Les torres de nova construcció, d'acord amb la tradició dels enginyers militars espanyols, constituïen autèntics forts. La seva porta d'entrada se situava a uns dos metres del sòl, de manera que s'hi accedia per mitjà d'una escala de fusta que es retirava en cas d'atac. Tenien espitlleres i la majoria de torres de la xarxa militar estaven envoltades per a la seva defensa per un fossat i un mur.

Es van projectar diversos models de torres. El més estès constava de tres pisos incloent-hi la planta baixa amb els murs en talús, amb espitlleres i el terrat emmerletat, generalment de planta quadrada, però també n'hi havia de circulars. Les torres estaven ocupades, a més de pels torrers, per una guarnició de soldats, més nombrosa a les torres militars que a les civils (en alguns casos podien arribar a més de quinze). Un gran nombre eren llicenciats de l'exèrcit, soldats, caps i sergents, que havien combatut a les guerres carlines o en algun altre conflicte. Vivien en absolut règim militar amb hàbits de subordinació i disciplina i amb moltes fatigues i privacions.

Els elements essencials del telègraf òptic són:

Típica torre de telegrafia militar

- *l'indicador mecànic* de diverses posicions, per exposar els diferents símbols d'acord amb un codi prèviament determinat.
- *la torre*, instal·lada a certa altura, sobre la qual és muntava l'indicador.
- *les ulleres de llarga vista*, per poder albirar els senyals des de la distància de les torres.

El telègraf òptic militar al Collsacabra: línia Vic-Olot

El Collsacabra estava travessat per la línia de telègraf òptic militar Vic-Olot, que tenia les següents torres:

Situació de la torre del Telegrà (Tavertet), a nord-oest del collet de les Graus, a tocar del terme de l'Esquirol.

Mapa El Collsacabra, escala a 1:25000. Ed. Piolet i Els Cingles de Collsacabra (2001)

Campanar de l'església de la Pietat (Vic)	
Campanar de l'església de Santa Maria (Manlleu)	8.3 Km
Torre del Telegrà, del Bac o de Collsesviles (Tavertet-l'Esquirol)	12.2 Km
Torre del Coll o dels Carlins (Rupit i Pruit)	4.8 Km
Torre de Murrià (les Preses)	7.6 Km
Torre del volcà de Montolivet (Olot)	5.5 Km

La torre del Telegrà, de Collsesviles o del Bac (E: 452636; N: 4653597; Altitud: 1.080 m)

Es trobava a la dreta del camí que porta des de Cantonigròs a la Cau, només passat el trencall que va cap a la font de la Vena; ara s'entreveu sobre un monticle entre l'espessa vegetació i el bosc de faig. S'hi observen perfectament les restes dels seus murs de planta quadrada i el fossat que els separava. Les quatre cares estan orientades pràcticament als quatre punts cardinals.

La torre del Coll o dels Carlins (E: 456011; N: 4657058; Altitud: 1.076 m)

Situada al cim del puig d'Afra, just a sobre de la casa del Coll de Pruit. Les seves restes són perfectament visibles ja que el cim del puig és ben pelat. És de planta quadrada, amb un mur exterior de protecció i un fossat entre ambdós. Les quatre cares estan orientades també als quatre punts cardinals. Alguns autors citen que aquesta torre, igual que la de Murrià que anava a continuació, estaven assentades sobre restes d'antigues torres de guaita romanes.

Jordi Costa
Rafael Sevilla

Situació de la torre del Coll (Pruit), prop de la carretera que va a Falgars d'en Bas.

Mapa El Collsacabra, escala a 1:25000. Ed. Piolet i Els Cingles de Collsacabra (2001)

Les dues torres que van existir al nostre territori del Collsacabra van ser de planta quadrada, de mides, planta i orientació molt similars. Estaven formades per l'edificació de la torre amb un mur exterior que l'envoltava i una trinxera o fossat entre les dues. Actualment només es poden veure les restes dels seus murs, però després que hagin passat al voltant de 150 anys de la seva desaparició, encara queden records en la memòria de la gent gran del país i en la toponímia. Aquestes torres són:

Bibliografia

Aguilar, A.; Martínez, G. *La telegrafía óptica en Cataluña. Estado de la cuestión. Scripta Nova. Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*. Barcelona: Universidad de Barcelona, 15 de marzo de 2003, vol. VII, núm. 137, . <http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-137.htm>

Borbonet i Macià, A.; Sanglas i Puigferrer, J. *Tavertet, el seu terme i els seus noms de lloc*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1999.

Len, L.; Perarnau, J. *La Telegrafía óptica a Catalunya*. Ed. Dalmau. Barcelona, 2004.

Noguera, A. *La comarca d'Olot*. Ed. Barcino. Barcelona, 1969.

Otero Carvajal, L.E. *La evolución del telégrafo en*

Espanya, 1800-1936. El telégrafo óptico, 1800-1850.

<http://www.ucm.es/info/hcontemp/leoc/telegrafo%20optico.htm>

Parés i Ganyet, Q. *La despoblació rural i les masies del Collsacabra*. Ed. Dalmau i Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1985.

Prat, J. *La torre òptica de Murrià*. Ed. GECA. Sant Esteve d'en Bas. Abril-maig-juny de 2005, núm. 85, any XXIIè,

El telégrafo óptico.

<http://www.fundacion.telefonica.com/museo/educa/recur/invent/2.html>

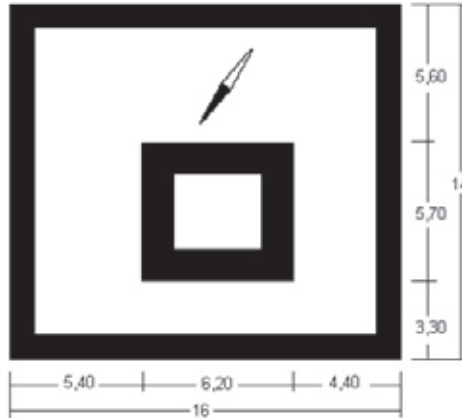
Siglo XIX. El telégrafo óptico.

<http://www.coit.es/museo/cronolog/siglo-xix/1800/1800.htm>

Agraïments

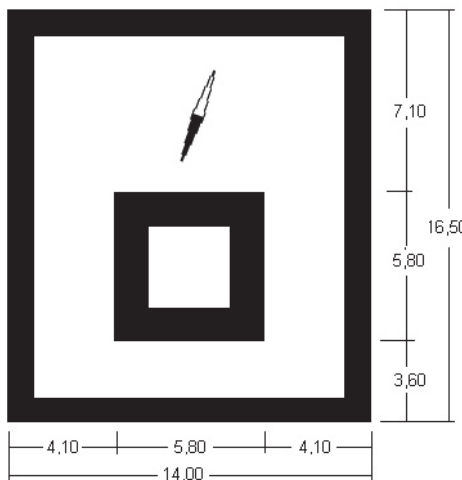
A Jordi Sanglas, que molt amablement ens va mostrar l'indret exacte d'ubicació de la torre del Telegrà o de Collsesviles.

A la gent de la casa del Coll de Pruit, que ens va dir el topònim de 'torre dels Carlins'.

Planta aproximada de la torre del Telegrà o de Collsesviles.

Autor: Jordi Costa

Planta aproximada de la torre del Coll.

Autor: Jordi Costa

SOTACINGLES

Vilanova de Sau
Guilleries

Aprenentatge - Audiovisuals
Col·loquis - Cursos - Excursions
Exposicions - Fires - Tallers - Xerrades

Santa Maria, 16 - 08519 VILANOVA DE SAU
Tel. 937 430 104 - 659 494 459

FEIXAS AULET

• Estacions de Servei

• Distribució de Gas-oils

Tels. 93 850 01 21 - 93 850 00 68

ENERGIA PER A OSONA